

PANDEMIA. INTERNET. CRIMINOLOGIE

Bujor Valeriu, doctor în drept, profesor universitar,
rector al Institutului de Științe Penale și Criminologie Aplicată

Dremin Victor, doctor în drept, profesor universitar,
profesor catedra de Criminologie al Academiei Juridice din Odessa

REZUMAT

Perioada de pandemie a amplificat procesele criminogene care vin din spațiul virtual și în primul rând criminalizarea conținuturilor comunicative și tirajarea practicilor infracționale. Semnificația criminologică și socială a acestei probleme constă în faptul că infracțiunile informatice sunt periculoase nu doar în sine, ci și prin faptul că creează condiții pentru săvârșirea de noi infracțiuni, extind sfera activității infracționale și contribuie la reproducerea criminalității, globalizând-o. În acest articol autorii analizează problema ce ține de criminalizarea societății și instituționalizarea criminalității prin intermediul tehnologiilor informaționale, ca practică socială. Se caracterizează internetul ca generator de practici criminale și rolul criminogen al internetului.

Cuvinte cheie: *criminologie, internet, practici criminale, criminalizarea societății, criminalitatea informatică, instituționalizarea criminalității, tehnologii informaționale.*

SUMMARY

The pandemic period has amplified the criminal processes that come from virtual space and, above all, the criminalization of communication content and the circulation of criminal practices. The criminal and social significance of this problem is that cybercrime is dangerous not only in itself, but also by creating conditions for new crimes, extending the scope of criminal activity and contributing to the reproduction of and globalization of crime. In this Article, the authors analyze the problem of criminalizing society and institutionalizing crime through information technologies, as a social practice. The Internet is characterized as a generator of criminal practices and the criminogenic role of the Internet.

Key words: *Criminology, the Internet, criminal practices, the criminalization of society, cybercrime, institutionalization of crime, information technologies.*

Pandemia COVID 19, se manifestă nu doar ca o problemă de ordin medical, ci una care s-a răsfrânt adânc asupra tuturor domeniilor vieții sociale. În perioada de carantină și izolare a populației a crescut considerabil volumul și intensitatea comunicărilor pe segmentul – internet. Multe din procesele și problemele ce țin de utilizarea rețelei globale de comunicare și utilizarea masivă a tehnologiilor informaționale, sau amplificat considerabil, anume în perioada pandemiei. Rețeaua globală de internet, care a unit milioane de utilizatori din întreaga lume, într-un singur sistem, atrage o atenție deosebită din partea oamenilor de știință din diverse domenii. Internetul apare astăzi ca cel mai important mijloc de informare și comunicare, fără de care dezvoltarea viitorului omenirii este de neconceput. [5, p. 491-513]. Însă, Internetul nu numai că a oferit cele mai largi oportunități pentru intensificarea comunicării și obținerea unei game largi de informații, dar și a creat condiții favorabile sub aspect distructiv. Internetul devine generator de practici criminale, sporește rolul criminogen al rețelei globale.

Și dacă acum câțiva ani, noi criminologii, elucidând pericolele criminogene a spațiului virtual, prognozăm o amplificare a tendințelor negative, în perspectivă de 10-15 ani, atunci

procesele recente ne-au pus deja față în față cu o nouă realitate, chiar dacă această realitate vine din spațiul virtual.

În acest context, este extrem de actuală conferința inițiată de Institutul de Criminologie, care și-a pus ca obiectiv să abordeze aspecte psihologice, juridice și criminologice în condiții și împrejurări dictate de situația pandemică.

Dintre toate problemele criminologice, cu referire la internet ca generator de factori criminogeni, profund este studiată criminalitatea informatică, care într-adevăr atestă tendințe alarmante. Însă, în prezentul studiu nu vom aborda pe larg acest segment al internetului, fiind preocupați de a accentua existența unor alte procese, și mai periculoase, ce țin de criminalizarea societății și instituționalizarea crimei, ca practică socială, prin intermediul tehnologiilor informaționale [2].

Care este logica acestor procese sociale negative amplificate de tehnologiile informaționale? Vom încerca să punctăm acele repere care ar permite să fie înțelese tendințele ce ne alarmează atât de mult.

Atât comportamentul legal (fie social activ, pasiv, conformist sau marginal) [8, p. 81-82], cât și comportamentul deviant, inclusiv cel infracțional au la bază acțiuni (sau activități) îndreptate spre realizarea intereselor și/sau satisfacerea necesităților. Diferă doar modul de realizare, interesele și necesitățile fiind în societate aceleași [7, p. 35; 9, p. 40]. Modelele de comportament care domină în societate sunt niște practici sociale, determinate de organizarea socială și orânduirea juridică instaurată de stat. Practicile sociale, la rândul său, condiționează apariția și funcționarea instituțiilor sociale. Criminalizarea societății constă în răspândirea tot mai largă a practicilor infracționale, proces care determină criminalizarea persoanei. În paralel, unele practici criminale se instituționalizează (crima organizată, economia tenebră, corupția, criminalitatea gulerelor albe etc.) [2, p. 12-13].

Internetul a devenit o realitate virtuală specifică, prezentând o imagine specifică a vieții reale. El devine atât un mijloc, cât și un mediu de virtualizare a societății, datorită căruia sistemul instituțiilor sociale se transformă în realitate virtuală. Producția virtuală, corporația virtuală, banii virtuali, politicienii virtuali, sexul virtual (lista poate fi completată) determină transformarea rețelelor de comunicare nu numai în principalul mijloc, ci și într-un mediu de existență a societății.

În acest context, cercetătorul Ivanov D. evidențiază următoarele patru funcții ale internetului: internetul realizează funcțiile comunicative ale instituțiilor sociale; internetul a devenit un fenomen socio-cultural global datorită faptului că s-a promovat ca un mijloc de comunicare neinstituționalizată dincolo de controlul societății; natura neinstituțională a comunicațiilor în rețeaua internet a dus la „ascunderea” utilizatorilor, la retragerea acestora, din câmpul de control normativ al instituțiilor sociale; în cadrul internetului, instituțiile sociale tradiționale nu pot funcționa ca structuri normative, acestea fiind prezente pe rețea ca imagini-fantome, care pot fi difuzate (transmise) și intermediul cărora se poate manipula [4, p. 96].

Având în vedere masivitatea utilizatorilor de internet și volumul de informații difuzate, este rezonabil să o considerăm unul dintre cele mai influente și eficiente mijloace de comunicare în masă, unde toate legitățile inerente mecanismului de acțiune al comunicării în masă asupra unui individ, se manifestă inevitabil [6, p. 252]. Specificul constă doar în aceia, că utilizatorul rețelei, ca subiect al comunicării este depersonalizat. Internetul, pe de o parte, oferă libertate de identificare, dar în consecință persoana își pierde individualitatea personalității și identitatea în spatele „poreclei” (nickname) [3, p. 88].

Noile tehnologii de comunicare devin, să zicem așa – un traseu atractiv în ocolirea

instituțiilor tradiționale ale statului. În rețeaua internet, găsim asociații și grupuri neformale care rezolvă sarcini concrete (pozitive sau distructive): colectarea de donații materiale, organizarea de ajutoare, organizarea de concursuri, angajări și racolări de persoane, de mercenari, instruire profesională etc. Activitățile acestor organizații și grupuri de interese, denotă nu doar dezamăgirea oamenilor față de mecanismele tradiționale ale statului, dar și posibilitatea de a le ocoli, ignora sau chiar de a renunța la aceste instituții [1, p. 371]. Se conturează și așa tendință, unde internetul poate submina însăși noțiunea sociumului ca colectiv uman. Colectivul tradițional se poate transforma într-un conglomerat de indivizi lipsiți de solidaritatea socială, fiecare fiind poziționat în nișa sa egoistă.

Necesitatea monitorizării criminologice a rețelei informaționale globale este dictată, în primul rând, răspândirii pe scară largă a fenomenului *criminalității informatice (cibernetice)*, iar în al doilea rând, de consecințele socio-psihologice și criminologice negative de expunere la informații, distribuite pe internet. De asemenea, studiind fenomenologia criminalității informatice este important să înțelegem că toate infracțiunile, inclusiv cele bazate pe cele mai moderne capacități tehnice, sunt produsul activității umane, aceasta, de fapt, instituționalizează criminalizarea rețelei internet. În acest context, semnificația criminologică și socială a problemei elucidate, constă în faptul că infracțiunile informatice sunt periculoase nu doar în sine, ci și prin faptul că creează condiții pentru săvârșirea de noi infracțiuni, extind sfera activității infracționale și contribuie la reproducerea criminalității, globalizând-o.

Actualmente, principalul segment de interes criminologic, îl reprezintă infracțiunile transnaționale informatice din sfera economică, care se bazează pe utilizarea monedei electronice, a băncilor virtuale, a burselor, a magazinelor etc. Informațiile economice, precum și informațiile stocate în bazele de date ale organelor de drept, celor militare, judiciare, de control etc., au devenit subiectul interesului infractorilor precum și al firmelor concurente. Rețeaua internet a devenit o arie de activitate a criminalilor precum și lumea fizică. Internetul devine unul dintre factorii de reproducere a criminalității, iată de ce conceptul de spațiu cibernetic capătă o semnificație juridică și criminologică. Deci, ca și în lumea reală, în spațiul internet avem economie virtuală, cazinouri virtuale, bănci și burse virtuale, moneda și semnătura electronică, magazine virtuale etc. În spațiul virtual se încheie tranzacții, se transmit rețete vizând confecționarea de droguri și explozive, se stabilesc relații de pedofilie și se achiziționează materiale pornografice.

Rezultând din faptul că, în prezent, nu există control eficient asupra conținutului resurselor informaționale a internetului și, pe lângă aceasta, este imposibil de limitat accesul utilizatorilor la informații, potențialul criminogen a internetului crește semnificativ.

Diversitatea resurselor de informații, conținutul informațiilor pe care acestea le distribuie, prezintă un interes criminologic. Atenția principală ar trebui acordată site-urilor despre droguri și site-uri porno, deoarece, judecând după evaluări, oamenii sunt atrași de resursele de droguri de pe internet, iar printre cele mai vizitate se află site-uri porno.

Traficanții de droguri folosesc mesaje criptate pentru a ascunde informații despre transporturile de droguri. Internetul este utilizat pentru schimbul de mesaje și informații care promovează consumul de droguri, în special în rândul tinerilor.

Încă o problemă de interes criminologic ține de personalitatea infractorului ce se manifestă în spațiul virtual. Majoritatea persoanelor care comit infracțiuni informatice diferă de infractorul tradițional. Persoanele care comit infracțiuni în domeniul tehnologiilor informaționale sunt, de regulă, programatori de sistem înalt calificați, specialiști în domeniul sistemelor de telecomunicații, angajați ai băncilor. La această categorie se înscrie leghionul de antreprenori

care își desfășoară activitatea pe baza exploatarea tehnologiilor informaționale. Acestea determină atât nivelul de instruire și inteligență dar și caracteristicile moral-psihologice și de rol social al infractorilor.

În legătură cu dezvoltarea tehnologiilor de căutare sporește potențialul victimogen al internetului, informațiile personale publicate pe internet pot fi găsite de oricine și oricând. Răspândirea internetului modifică mentalitatea tinerilor utilizatori, viața lor privată devine publică și aceștia consideră acest fapt ca ceva normal. Datele noastre denotă că practic fiecare al doilea tânăr și-a postat deja fotografiile și biografiile sale pe internet, a distribuit istorii pe internet; 1/3 din respondenți au avut contacte virtuale cu persoane necunoscute, unde cca 9-11% au calificat aceste contacte ca neplăcute și jignitoare.

În contextul victimizării, constatăm că cea mai vizibilă consecință negativă a internetului este influența criminogenă și cea psiho-traumantă, supraîncărcarea informațională duce la oboseală și tulburări nervoase, ce poate provoca situații de conflict și violențe. Sub influența utilizării necontrolate a resurselor internetului, ținând seama de durata, frecvența, intensitatea consumului și natura informațiilor de genul respectiv, se produce o deformare semnificativă a personalității, a trăsăturilor sale morale și psihologice.

Influența din ce în ce mai mare a internetului determină, după cum am relatat anterior, criminalizarea conștiinței sociale. Propaganda cruzimii și violenței, formelor perverse de comportament sexual, mod de viață criminal, tolerarea comportamentelor criminale și deviate, necesită o înțelegere de ansamblu a consecințelor criminologice a acestei tendințe.

În condițiile informatizării, societatea nu se mai manifestă ca un sistem integru de instituții sociale deoarece interacțiunile și relațiile sociale directe, în cadrul instituțiilor tradiționale, sunt înlocuite prin comunicările sociale. Rezultatul răspândirii masive a comunicărilor sociale este un nou model de practici sociale – individul care are la dispoziție o diversitate de mijloacele de comunicare. Este necesar doar să se conecteze la rețeaua globală de comunicații și, cu cât realizează mai multe contacte într-o unitate de timp, cu atât mai mult corespunde regulilor și stilului de existență adoptate în comunitatea informațională.

Până în prezent, instituțiile sociale au existat datorită realizării practicilor sociale în cadrul sistemului normelor instituționale obligatorii. Internetul elimină controlul normativ al instituțiilor sociale și extinde practica comunicărilor sociale neinstituționalizate. Comunicarea efectuată prin intermediul internetului nu este axată pe normele instituționalizate, care ghidează activitățile oamenilor în viața lor reală. Societatea, ca sistem de instituții sociale, adică ca structură normativă, nu funcționează în forma sa pură în procesul de comunicații desfășurat prin intermediul rețelei internet. „Omul media”, numit așa de cercetătorul Zotov V., are posibilitatea de a forma independent spațiul comunicativ, de a alege și de a distribui informații după gustul său [3, p. 46].

Pe de altă parte, internetul contribuie la instituționalizarea practicilor sociale non-formale, deoarece standardele de comunicare neformală capătă o răspândire globală și practic este de necontrolat. De aceea, sarcina constă nu doar de a formaliza regulile de comportament din spațiul virtual, dar și de a o completa cu conținut social pozitiv. În acest context problema neutralizării influenței criminogene a internetului, problemă slab studiată în criminologie, apare ca una primordială de oare ce, atenția principală este acordată mijloacelor tehnice de protecție a computerelor și a informațiilor. Însă prevenirea criminologică a consecințelor distructive a internetului poate fi realizată cu utilizarea eficientă a tehnologiilor de comunicare în masă. Accentul principal ar trebui pus pe promovarea și stimularea comportamentelor social utile și legale, ca practici benefice din punct de vedere social, economic și moral. Anume aceasta ar

contribui la instituționalizarea practicilor sociale pozitive și utile.

SURSE BIBLIOGRAFICE:

1. Джонатан Фридланд. *Интернет в корне изменит суть политического проявления*. The Guardian, UK, 30 мая 2007 г.
2. Дрёмин В.Н. *Преступность как социальная практика: институциональная теория криминализации общества*. Монография. – Одесса Юридична література, 2009.
3. Зотов В.В. *Габитуализация и институализация информационно-коммуникативного пространства современного общества*. Глобализация и социальные изменения. Материалы научной конференции «Ломоносовские чтения - 2006»: Сборник статей молодых учёных, электронная библиотека социального факультета им. М.В. Ломоносова. – [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.socio.msu.ru/>.
4. Иванов Д.В. *Виртуализация общества*. – Спб.: Петербургское Востоковедение, 2000, 96 с.
5. Кастельс М. *Информационная эпоха, экономика, общество и культура*: пер. с англ. под науч. ред. О.И. Шкаратана. М.: ГУ ВШЭ, 2000, с. 491-513.
6. Щербина В.Н. *Сетевые сообщения в ракурсе социологического анализа (опыт рефлексии становления «киберкоммуникативного континуума»): монография*. Бердянск: Бердянский Государственный педагогический институт. 2001, 252 с.
7. Vujor V. *Criminalitatea în sistemul devianței sociale*. În: Legea și Viața nr. 5, 1994, p. 34-36.
8. Vujor V., Buga L. *Teoria generală a dreptului. Note de curs*. Chișinău, 2015. IȘPCA, Ed. 2-a. 108 p.
9. Vujor V. *Esența fenomenului crimă*. În: Legea și Viața nr. 10, 1994, p. 39-41.